KATALIKŲ VEIKIMO CENTRO LEIDINYS

VYTAUTO DIDŽIOJO

DARBAI KATALIKŲ BAŽNYČIAI LIETUVOJE

Parašė Z. I.

KAUNAS, 1930 – VYTAUTO DIDŽIOJO – METAI

Vytauto Didžiojo darbai Katalikų Bažnyčiai Lietuvoje

Įžanga

Lietuva XIV amžiaus pabaigoje ir XV pirmąjį ketvirtį Lietuvos Didžiojo Kunigaikščio, Vytauto Didžiojo veiklumo dėka, politiniame, kultūriniame ir ekonominiame gyvenime susilaukė didelės pažangos, bei stambių atmainų. Vytauto valdymas Lietuvos istorijoj turėjo lemiamos reikšmės ir nepaliko be įtakos ateičiai.

Politiniu atžvilgiu didžiausias Vytauto nuopelnas yra tas, kad jis sutrupino kietą Kryžiuočių kalavijo galybę. Mat, vokiečių ordenas buvo jau tvirtai įsigyvenęs senprūsių žemėje ir XIV amžiaus pabaigoje rodėsi, kad kryžiuočiai jei ne visą Lietuvą, tai bent Žemaičių kraštą tikrai paims į savo nagus. Bet tvirta Vytauto ranka šį Lietuvos priešą, apie 200 metų be paliovos ją varginusį, palaužė jo paties žemėje — Žalgirio laukuose (1410 metų liepos mėn. 15 d.). Tai buvo Vytauto pasisekimai Vakaruose. Rytuose su dideliu sėkmingu-

mu Vytautas palenkė savo valdžiai tolimųjų sričių (Perejeslavio, Riazanio, Odojievo, Briansko ir k.) kunigaikščius, kurie mokėjo jam duoklę ir pripažino jo valdžią, o taip pat Juodojo pajūrio totorius privertė klausyti jo valios. Taip sudarė didelę viduramžių pabaigoj Lietuvos valstybę, kuri 10 kartų buvo didesnė už šių dienų Lietuvą ir savo plotu viršijo dabartines didžiąsias Europos valstybes.

Kultūrinį ir ekonominį gyvenimą stiprindamas Vytautas rūpinosi krašto švietimu, kėlė lietuvių prekybą, leido savo pinigus, įvedė patobulintą kariavimo būdą, įtaisė ginklų dirbtuves Lietuvoje (Žalgiryje pirmą kartą panaudojamos armotos!) ir t. t. Žodžiu Vytauto laikotarpis atnešė Lietuvai didelių laimėjimų visose srityse.

Bet nemažiau uolumo ir savo įgimto energingumo bei duosnumo Vytautas parodė besirūpindamas **katalikybe** Lietuvoje. Jo nuopelnai Katalikų bažnyčiai Lietuvoje taip pat dideli, kaip ir jo darbai aukščiau minėtose srityse. Štai, **Vytautas Didysis rūpinosi Lietuvos, ypač Žemaičių, pakrikštijimu, pastatydino joje daug bažnyčių, dosniai aprūpino jas reikalingais ištekliais, darė pastangų suvienyti Vakarų Krikščionis su Rytų, kurdino vienuolynus ir t. t.**

Prie visų tų klausimų iš eilės ir stabtelsime, kiekvieną nušviesdami keliais bruožais.

Lietuvos krikštas

Neperbrendamos balos, daugybė vandeningų upių ir plačios neįžengiamos girios nuo senų laikų mūsų tautai kliudė susisiekti su kitomis tautomis. Tačiau kaip artimieji jos kaimynai X šimtmetyje susilaukė krikščionybės apaštalų ir priėmė krikštą (lenkai — 966 metais, rusai — 988), tai ir lietuvių tauta susidūrė su krikščionybe. Prūsai sulaukė pirmųjų apaštalų (šv. Adalberto, šv.Brunono, Kristijono), kurie rūpinosi atversti lietuvius į Kristaus religiją. Bet karingi prūsai šių pirmų Kristaus šviesos nešėjų nepriėmė. Tada lietuvių tauta dar ištisus 400 metų gyveno savo senajame tikėjime. Be geografinių sąlygų taip toli nutęsusių Lietuvos krikštą, čia kaltos buvo tos politinės aplinkybės, į kurias Lietuva pateko viduramžių pabaigoje. Ji, būtent, nuo XIII am. pr. atsidūrė tarp dviejų ordenų: kardininkų Latvijoje ir kryžininkų Rytprūsiuose, kurie net kardo griebdamiesi norėjo atversti Pabaltijo pagoniškas tautas į krikščionių tikėjimą. Žinoma, tai buvo keistas anų laikų samprotavimas: ne Kristaus Evangelijos meilė, bet kardu užkariauti ir priversti krikštytis. Tiesa, pradžioje abiejų ordenų tikslas buvo ginti naujai pakrikštytuosius nuo netikėlių pagonių, bet šis tikslas greitai virto atvira kova prieš pagonis. Juo toliau, juo labiau ordenams reikėjo užkariauti pa-

goniškąsias šalis ir įsigyti daugiau žemių. Bet tas kaip tik lietuvių tautoje sukėlė neapykantą šitokiems naujo tikėjimo skelbėjams ir privertė lietuvius iš visų jėgų nuo jų gintis, savo gyvybės išlaikymui sunaudojant geriausias jėgas. Per ištisus du šimtmečius, akivaizdoje smarkių ir vargingų kovų su kryžiuočiais ir jų talkininkais, apie krikščionybės įvedimą Lietuvoje negalėjo būti t v i r t o s k a l b o s. Didieji Lietuvos kunigaikščiai XIII šimtmečio pusėje buvo jau galvoję apie krikštą. Mindaugo pasėtas krikščionybės grūdas nebuvo prigijęs; Gediminas ir Algirdas su Kęstučiu taip pat vedė derybas dėl krikšto. Jų valdymo metu Lietuvoje (Vilniuje ir Naugardėlyje) buvo jau katalikų vienuolių ir bažnyčių. Tačiau dėl vokiečių ordeno politikos ir jo daromų skriaudų Lietuvai, nuo šitos minties vis atsisakė ir, nuolat kryžiuočių puldinėjami ir verčiami gintis bei budėti, neturėjo nė laiko toms didžioms reformoms.

Taip tos skaudžios istorinės sąlygos Lietuvos krikštą nustūmė į XIV šimtmečio pabaigą. Naujo tikėjimo priėmimas įvyko kaip tik ramiu, ne kardo ir kovos, bet taikos keliu, kada Jogaila, ruošdamasis tapti lenkų karalium 1385 metų rugpiūčio mėn. 14 dienos Krėvės sutartimi, pažadėjo tuojau krikštydinti Lietuvą ir 1387 metų žiemą, parvykęs iš Lenkijos, ir lenkų dvasiški-

jos padedamas, pradėjo krikštydinti Lietuvą. Vytautas taip pat gerai suprato, jog lietuvių tauta nebeturi ilgiau Perkūnui ir Praamžiui tarnauti, jog jau yra atėjęs laikas užgesyti senųjų dievų aukurus. Todėl ir jis rėmė krikštą, pats visur dalyvaudamas ir, kiek leido to laiko sunkios jam politinės aplinkybės, prie krikštymo prisidėdamas.

Vytautas pats buvo pasikrikštijęs dar 1383 metų spalių mėn. 21 d. Tapiau (Tepliavos) miestelyje, Rytprūsiuose, kada išsprukęs iš Krėvės kalėjimo, po savo tėvo — Kęstučio tragiškos mirties, ieškojo pagalbos pas kryžiuočius. Savo tikėjimo išpažinimą jis buvo pakartojęs dar 1386 metų vasario mėn. 15 d. Krokuvos bažnyčioje per Jogailos karūnavimo iškilmes.

Lietuvos krikštas buvo pradėtas Vilniuje, kur ant pagonybės aukuro išaugo nauji Dievo namai.

Vytautas padeda naują tikėjimą skelbti. Kadangi svetimtaučiai dvasiškiai, nemokėdami lietuvių kalbos negalėjo skelbti tikėjimo tiesų lietuviškai, tai patys Lietuvos kunigaikščiai Vytautas ir Jogaila, imasi to darbo, gyvu žodžiu ir savo pavyzdžiu stengdamiesi valdinius palenkti naujai religijai. Žinoma, patys neseniai pakrikštyti, juodu nedaug galėjo žmonėms patiekti tikėjimo tiesų, bet užtat Lietuvos val-

dovų įtaka, berods, galėjo būti daug didesnė, negu mokytų ir galinčių gerai tikėjimo tiesas aiškinti kunigų, bet nemokančių kalbos. Didieji kunigaikščiai kalbėjo į žmones, kaip jų valdytojai, todėl jų žodis turėjo didelės ir sveriančios reikšmės.

Pakrikštyti buvo pirmiausia Vilniaus gyventojai. Vienas XV šimtmečio lenkų kronikas (Dlugošas) rašo, kad krikštą priėmę pusė Vilniaus miesto gyventojų. Tai, tur būti, reikia suprasti, kad antroje miesto pusėje gyveno stačiatikiai rusai, vokiečiai ir žydai. Vilniuje buvo įsteigta Katedra ir dar kelios bažnyčios. Jogaila su Vytautu ir dideliu būriu palydovų aplankė dar kitas aukštaičių sritis (Ašmeną, Lydą, Medininkus (Vilniaus krašte), Maišiogalą ir k.) krikštydami gyventojus ir steigdami parapijas.

Jogaila galėjo krikštydinti tik tą Lietuvos dalį, kuri buvo jo ir Skirgailos tiesioginėje žinioje. Žemaičių krikšto tuo laiku dar negalėta imtis, nes jų likimas pagaliau dar buvo neaiškus, kadangi vokiečių ordenas juos stengėsi laikyti dar savo žinioje.

Pakrikštytiems paremti Jogaila išleido (1387 metų vasario mėn. 20 d.) raštą, kuriuo katalikybę priėmusiems bajorams teikė palengvinimų, davė daugiau laisvių. Kitu raštu (22 vasario) Jogaila atleido bažnyčias nuo įvairių

valstybinių pareigų ir mokesčių. Prie šitų privilegijų Vytautas taip pat prikabino savo antspaudą, tuo parodydamas savo sutikimą bei pritarimą.

Katalikų tikėjimui platinti ir palaikyti Vilniuje buvo suorganizuota 1387 metais vasario mėn. 17 d. Vyskupija, prie kurios priskirtos apylinkinės parapijos ir užrašyta daug turto.

Matydamas, kad senasis tikėjimas jau atgyveno savo amžių ir senai jau laikas lietuviams įžengti į krikščioniškųjų tautų šeimą, Vytautas ir toliau remia katalikybės reikalus Lietuvoje. Tas jo veikimas aiškiau matyti nuo 1392 metų, kada jis, kaip didysis Lietuvos kunigaikštis, paima valdžią į savo rankas.

Vytautas uoliai parėmė katalikybę Lietuvoje savo dideliu skaičiumi pastatydintų bažnyčių ir gausiomis aukomis, bet apie tai kalbėsime atskirame skyriuje vėliau.

Zemaičių krikštas

Kaip minėjome, 1387 metais buvo pakrikštyti tik Aukštaičiai. Taigi Lietuvos kristianizacija dar nebuvo baigta. Žemaičiai buvo labiau užsidarę savo pagoniškajame tikėjime, ir didžiojo kunigaikščio valdžia čia neturėjo tokios didelės įtakos, kaip Aukštaičiuose.

Vytautas buvo parinkęs į žemaičius krikščionių tikėjimo skelbti čeką vienuolį Jeronimą

iš Pragos (kataliką). Žemaičiai naujo tikėjimo skelbėju buvo labai nepatenkinti. Todėl siuntė Vytautui pasiuntinius reikalaudami, kad Jeronimas išsinešdintų. Vytautas turėjo jį atšaukti.

Vokiečių ordinas nors 1382—1410 m. laikotarpyje kelis kartus buvo gavęs žemaičius valdyti, bet krikštui įvesti nieko nebuvo padaręs. 1410 metais Žalgirio laukuose išspręstas ir žemaičių klausimas. Jie paliko Vytauto valdžioje. Nedelsdamas jis tuojau ėmė rūpintis jų krikštymu.

1413 metais Vytautas pats su Jogaila Nemunu ir Dubysa plaukė į Žemaičius ir Betygaloje išlipę ragino žmones krikštytis. Žemaičiai paklausė savo valdovo Vytauto balso ir daug jų pasikrikštijo. Tuo pačiu tikslu Vytautas 1416 metais dar kartą atvyko į Žemaičius, įkurdamas Varniose (Medininkų srityje) katedros bažnyčią ir daug parapijinių bažnyčių. Didžiojo kunigaikščio įtakoje žmonės būriais krikštijosi ir savo tikėjimą daugelyje dievų pakeitė Vienu Tikruoju Dievu.

Taip lietuvių tauta priėmė katalikų tikėjimą, bet ne iš kryžiuočių, kurie per ilgus laikus kraštą kamavo, neva norėdami krikštyti, bet ramiu keliu, pačių Lietuvos kunigaikščių rūpesčiu ir pastangomis.

Katalikybės priėmimas lietuvių tautos gyvenime buvo pradžia ir pagrindas naujai kultū-

rai, kuri turėjo išaugti ant senosios pagoniškosios. Katalikybės priėmimas reiškė ne tik Lietuvos laimėjimą Katalikų Bažnyčiai ir Kristaus Evangelijai, bet ir susiartinimą su krikščioniškosios Vakarų Europos kultūra, kuri per porą šimtų metų pagoniškąjai Lietuvai vokiečių ordeno buvo kardu užstota. Žodžiu, katalikų tikėjimo priėmimas Lietuvos gyvenime turėjo reikšti naują laikotarpį. Tačiau lietuvos kristianizacija buvo surišta su politiniais įvykiais, atsitikusiais 1385 metų rugpiūčio mėn. 14 d. Krėvės miestelyje. Naujai pakrikštytoje Lietuvoje nebuvo kunigų, mokančių lietuviškai. 1387 metais pirmieji klebonai, paskirti į lietuvių parapijas buvo čekai ar lenkai. Taip unijos laimėjimus lenkai sugebėjo išnaudoti ir bažnytiniame gyvenime, laimėdami lietuvoje daugiau įtakos per savo dvasiškiją.

Pakrikštijus Žemaičius, Vytautui tuojau susirado progos Vakarų Europos visuomenei parodyti tikruosius kryžiuočių ordeno planus link Lietuvos. Katalikiškoji Europos visuomenė, dažnai suklaidinta ordeno skleidžiamais gandais, būk Vytautas su Jogaila ir toliau pasilikę pagonys, būk Vytautas noris išnaikinti kat. tikėjimą, į Žalgirio mūšio pralaimėjimą žiūrėjo, kaip į smūgį visai katalikybei.

Vytautas ir šituo atžvilgiu pasirūpino ati-

taisyti tas moralines skriaudas, kurias jam teko nukentėti iš ordeno.

1414—18 m. buvo Konstancijos mieste (Šveicarijoje) didelis bažnytinis susirinkimas. Tokiuose susirinkimuose anuo laiku dalyvaudavo ne tik daugybė bažnytinės valdžios atstovų, bet ir pasauliniai valdovai su kunigaikščiais ir būriais ritierių. Konstancijos susirinkimui Vytautas pavedė spręsti ginčą su vokiečių ordenu dėl Žemaičių krašto. Ta proga jis nusiuntė Konstancijon 60 naujai pakrikštytų Žemaičių bajorų. Jie turėjo paliudyti Žemaičių katalikiškumą. Atvykę 1415 metų lapkričio mėn., jie 1416 metų pradžioje įteikė susirinkimui didelį skundą prieš vokiečių ordeną, ilgame rašte jausmingai išdėstydami tas skriaudas, kokias jiems teko nuo ordeno kentėti. Rašto pabaigoje Žemaičių pasiuntiniai prašė atsiųsti į jų kraštą vyskupų, bažnytiniams reikalams sutvarkyti. Iš tolimo krašto atvykusių naujų krikščionių (neofitų) balsas Konstancijos susirinkimui padarė didelį įspūdį. Vienas Italijos vyskupas Domicini iš Ragūžos miesto tuojau pareiškė norą vykti į Lietuvą. Dviejų vyskupų lydimas jis turėjo keliauti į Žemaičius. Tačiau jo karšti norai nepasiekė savo tikslo. Vokiečių ordenas jų nepraleido per savo žemę, tuo norėdamas įrodyti, jog Žemaičiai tebepriklausą vokiečių ordenui ir jų bažnytinių reikalų tvarky-

mas esąs Rygos arkivyskupo dalykas. Konstancijos susirinkimas užsirūstino ant ordeno ir iš naujo paskyrė į Žemaičius Lvovo arkivyskupą Petrą ir Vilniaus vyskupą Joną, duodamas jiedviem plačias teises: įkurti vyskupiją, pašventinti vyskupą ir steigti bažnyčias. Vytautas, iškilmingai priėmęs minėtus vyskupus, su jais ir savo didikais, jau trečiu atveju, vyko į Žemaičius jų krikštijimo reikalais. Dar dideli Žemaičių būriai buvo ir šį kartą pakrikštyti. Konstancijos susirinkimo pasiuntiniai darbavosi ištisus mėnesius, tai krikštydami, tai šventindami jau Vytauto anksčiau pastatydintas bažnyčias. Pats Vytautas atvyko į Varnius (ano laiko raštuose Medininkais vadinamus) ir paskyrė tenai vyskupui buveinę. Ten Vytauto pastatydintoji bažnyčia buvo pašventinta katedra, paskirta ten kūrija ir vyskupu pašvęstas Vilniaus Katedros klebonas kan. Motiejus, kuris pakankamai mokėjo lietuviškai. Taip 1417 metų spalių mėn. 24 d. buvo įsteigta Žemaičių vyskupija. Minėtą dieną buvo surašytas Konstancijos pasiuntinių vyskupų Žemaičių vyskupijos steigimo dokumentas. Didžiojo karo metu vienas vokietys (Holtzmanas) užtikęs jį Kaune kūrijos archyve, atspausdino 1916 metais Aukštojo Reino istorijos laikraštyje. Dabar tas dokumentas išstatytas viešoje vietoje Kauno miesto muzėjuje.

Tokiu būdu etnografinei Lietuvai atiteko dvi vyskupijos: Vilniaus vyskupija buvo daugiau Jogailos pastangomis įkurta, Žemaičių — kuri beveik išimtinai apėmė Vytauto tėviškę, buvo įsteigta vien Vytauto rūpesčiu. Popiežius Martynas V 1421 Žem. vyskupiją patvirtina. Ji išsilaikė per ištisus 500 metų. Prie Žemaičių vyskupijos, apimančios visą Žemaičių kraštą ir dalį Aukštaičių, buvo prijungta ir Sudavijos dalis. Dar vėliau prijungiamas ir Kuršas. 1926 m. nauju Popiežiaus Pijaus XI parėdymu buvo įkurta bažnytinė Lietuvoje provincija: Kauno metropolija su 5 vyskupijomis. Žemaičių vyskupija buvo išdalyta keliomis vyskupijomis, nes visai Lietuvai dviejų vyskupijų buvo per maža.

Konstancijos susirinkime, kaip matėme, Vytauto laimėjimai buvo labai svarbūs. Atsižvelgdamas į jo didelius nuopelnus Kat Bažnyčiai Lietuvoje Konstancijoje išrinktas popiežius Martynas V (1417—31) 1418 metų gegužės m. 3 d. Vytautą skiria savo vietininku (generaliniu vikaru pasauliniuose dalykuose) Rusijos kraštuose. Iki tol ta garbe naudojosi vokiečių ordenas.

Bažnyčių statymas

Neužtenka tautą pakrikštyti, ant greitųjų supažindinti su tikėjimo tiesomis: reikia dar nuolatinių sąlygų, kurios leistų atlikti tikėjim-

praktiką. Taigi pirmiausiai aiškus ir suprantamas bažnyčių statymo reikalas, kuriomis reikia aprūpinti kiekvieną naujai į Bažnyčios šeimą įžengusį kraštą.

Bažnyčių statyme Vytautas parodė nepaprastą savo dosnumą, statydino jas kur galėdamas. Pačias bažnyčias aprūpino ekonomiškai, kad joms ir prie jų priskirtiems dvasiškiams netektų skursti. Anuo laiku piniginis (kapitalistinis) ūkis nebuvo dar pasiekęs aukšto laipsnio. Europoje viešpatavo dar naturalis ūkis. Juo labiau Lietuvoje, kur naturalūs žemės produktai sudarė pagrindinį valstybės turtą. Todėl reikėjo ir bažnyčias, kad jos galėtų išsilaikyti, aprūpinti žemėmis. Tada buvo didžiojo kunigaikščio valioje dalyti ar atiminėti žemes, nes valstybėje dideli plotai, neturėję savininkų, skaitėsi jo turtu. Vytautas užrašė savo įsteigtoms bažnyčioms žemių, pievų, miškų ir tt., kad jos turėtų iš ko išsilaikyti.

Aukštaičiuose, t. y. Vilniaus viskupijoje Vytauto statydintų bažnyčių yra gana daug. Laisvoje Lietuvoje: 1) Kauno bazilika (tada parapijinė) ir 2) pranciškonų bažnyčia, 3) Dubingių, 4) Daršūniškio, 5) Daugų, 6) Punios, 7) Pabaisko, 8) Utenos ir 9) Perlojos.

Okupuotoje Lietuvoje Vytauto statydintos bažnyčios: 1) Švenčionių, 2) Eisiškių, 3) Nauj. Trakų, 4) Senųjų Trakų, 5) Gardino. Be čia mi-

nėtų bažnyčių Liet. provincijoje Vytautas pačiame Vilniuje Katedros bažnyčiai, kuri, sudegus Jogailos statytai Katedrai (1399), buvo jo fundacijos, užrašė daug turto ir pastatydino dar vieną bažnyčią (šv. Onos).

Ne tik tikrosios Lietuvos plote, bet ir kituose Lietuvos kraštuose ypač Pietuose Vytautas statydino bažnyčias: 1) Volkoviske, 2) Liet. Brastoje, 3) Braslave, 4) Naugarduke, 5) Gniondze, 6) Vysokių Litevskiuose, 7) Pinske, 8) Vitebske, 9) Korence, 10) Drahocyne. Dosniai apdovanojo savo įkurtą Kamienco vyskupiją ir nemažesnėmis aukomis parėmė jo įsteigtą (1404) ir popiežiui Martynui V sutinkant iš Vladimiro Luckan perkeltą vyskupiją (1425). Ten taip pat praturtino domininkonų fundacijas. Tie visi čia iš aukščiau minėti plotai anuo laiku priklausę tikrosios Lietuvos valstybei, ir Vytautas atsidėjęs rūpinosi ten katalikų tikėjimo stiprinimu.

Žemaičių vyskupijai Vytautas padėjo tvirtus pamatus pasirūpindamas netik jos steigimu ir žmonių pakrikštijimu, apie ką mes jau kalbėjome, bet ir uoliu bažnyčių statymu bei rėmimu. Su dideliu dosnumu jis apdovanojo 1421 metų birželio mėn. 22 d. Žemaičių vyskupiją, atskira savo privilegija, užrašydamas daug žemių iš Medininkų, Viržuvėnų (Vevirženų), Medingėnų, Krakių ir Varnių valsčių, skirdamas dalį

vyskupui užlaikyti, dalį vyskupijos kapitulos kanauninkams. Jų žiniai jis pavedė Birulio ežerą, Virvytės upę ir po 10 valstiečių su dirbamomis žemėmis iš Kaltinėnų, Viduklės ir Raseinių sričių. Šitoji Vytauto privilegija kurį laiką nebuvo žinoma. Jos dokumentas yra išlikęs iki šių dienų ir dabar yra iškabintas viešoje vietoje — Čiurlionies Galerijoje Kaune.

Pačiuose Varniuose Vytautas pastatydino katedrą ir parapijinę bažnyčią (šv. Aleksandro), priskirdamas prie katedros savo paties statydintas parapijines bažnyčias: 1) Viduklėje, 2) Kaltinėnuose, 3) Kelmėje, 4) Raseiniuose, 5) Luokėje, 6) Kražiuose, 7) Ariogaloje ir 8) Vėliuonoje.

Kaip matome, Vytauto dosnumas Kat. Bažnyčiai Lietuvoje buvo didelis. Iš viso Vytauto statydintų bažnyčių šiandieninėje laisvoje Lietuvoje yra 20, okupuotoje Lietuvoje apie 15 ir dar kelios piet. Lietuvos provincijose. Taigi, kaip matome, Vytauto statydintų bažnyčių skaičius yra gana didelis. Tiksliai jį nustatyti sunku, nes daugelis bažnyčių neturi savo fundacijų dokumentų ir kas jas statydino, kartais nelengva išaiškinti. Be to, kai kuriose vietose jau pastatytos bažnyčios buvo aprūpintos tik žemėmis. Kruopščiai surinkus istorines žinias ir ištyrus Lietuvos bažnyčių istoriją, reikia manyti,

atsirastų dar ir daugiau Vytauto statydintų bažnyčių. Bet tai kol kas palieka neaišku.

Vienuolynų steigimas

Vytautas suprato tikrąją vienuolynų reikšmę Vakarų Europoje, kurią jie XI,XII šimtmetyje buvo nusipelnę savo kultūriniais darbais. Ir jis rūpinasi jų įkurdinti Lietuvoje. 1399 metais, po nelaimingo mūšio su totoriais prie Vorkslos, atsidėkodamas Dievui už savo gyvybės išgelbėjimą, įkurdino Kaune ir Ašmenoje pranciškonus, pastatydindamas jiems reikalingas bažnyčias ir aprūpindamas materialiniais ištekliais. Pranciškonams bažnyčios buvo pastatytos taip pat Gardine ir Pinske. Senuosiuose Trakuose Vytautas įkurdino benediktinus, kuriuos perkėlė iš Tynco ir paskyrė jiems iš savo Trakų žemių dešimtinę. Be benediktinų ir pranciškonų, Vytautas taip pat rėmė augustinijonus ir dominininkonus. Augustinijonams Medininkuose, Panevėžyje ir Liet. Breste pastatydino vienuolynus. Domininkonus įkurdino Gardine ir Naugarduke. Lucke, kaip minėjome, praplėtė jų veikimo sritį.

Visi šitie Vytauto darbai aiškiai rodo jo didelius nuopelnus katalikų Bažnyčiai Lietuvoje. Dosniomis jo aukomis remiama kat. Bažnyčia Lietuvoje greitu laiku galėjo jau šiaip taip ap-

rūpinti tikinčiųjų dvasios reikalus. Popiežius Martynas V, matydamas tokius Vytauto nuopelnus Kat. Bažnyčiai, teisingai vadino jį (savo laiške, rašytame į Vytautą, 1426 metų liepos mėn. 17 d.), ne tik kovotoju dėl tikėjimo, bet ir jo praplėtėju. Ir kituose savo laiškuose į Vytautą, Popiežius neužmiršta priminti Vytauto nuopelnų, taip naudingų jaunai Katalikų Bažnyčiai Lietuvoje. 1427 metų sausio mėn. 30 d. savo laišku į Vytautą, Popiežius prašo globoti Rygos bažnyčią bei kapitulą su visais jų turtais, ginant nuo netikėlių užpuldinėjimų. Didelė Vytauto galybė, be abejo, buvo tvirta atrama ką tik įkurtai Kat. Bažnyčiai Lietuvoje, kurią jis savo pastangomis ir turtais taip gausiai rėmė.

Jungimas Rytų bažnyčios su Vakarų

Lietuva XIV šimtmečio pusėje išplėtė savo galybę toli į Rytus, Rusijos kraštuose. Didiesiems Lietuvos kunigaikščiams buvo labai nepatogu, kad didelė dalis jų valdinių, kurią sudarė rusai stačiatikiai, turi priklausyti stačiatikių metropolito, gyvenančio pas Lietuvos priešus Maskvoje. Dar Algirdas savo pastangomis buvo išsirūpinęs atskirą Lietuvos rusų provincijoms metropolitą Kijeve.

Vytautui buvo aišku, kad toks tikėjimo nevienodumas valstybėje neatneš naudos. To-

dėl jam kilo mintis imtis suvienijimo stačiatikių Bažnyčios su Romos Kat. Bažnyčia. Tiems Vytauto sumanymams nebuvo priešingas ir Kijevo metropolitas Ciprijonas, savo kilimu bulgaras, kuris į galą savo amžiaus buvo persikėlęs į Maskvą. Apie Vytauto norimą bažnyčių uniją girdėjo ir Rytai. Ciprijonui mirus (1406), Vytautas norėjo vėl Kijevo metropoliją atgaivinti įsodinant Kijeve Polocko vyskupą Teodozijų. Tačiau Konstantinopolio patriarchas būdamas Maskvos rusų įtakoje Vytauto kandidato nepatvirtino, o visai Rusijai ir Lietuvai paskyrė metropolitu graiką Focijų (1408), kuris nežiūrėdamas Vytauto pasiūlymo įsikurti Kijeve, apsigyveno Maskvoje. Taigi Algirdo įkurtoji Lietuvos stačiatikiams Kijevo vyskupija turėjo visai žlugti. Tada Vytautas uždraudė Focijui lankytis Lietuvon, o Lietuvos stačiatikių vyskupai, Vytauto įsakymu, susivažiavę su savo dvasiškija Naugarduke išrinko Kijevo metropolitu Grigorijų Camblaką (1415), kurį Vytautas jau anksčiau buvo numatęs į Kijevo metropolitus. Vytautas dabar nutarė vykdyti bažnytinę uniją. Focijus gi pradėjo savo kovą prieš Cemblaką, kuris Konstantinopolio patriarcho ir paties Focijaus buvo iškeiktas. Po didelių totorių Kijevo puolimų, Cemblakas pagaliau turėjo bėgti Vilniun. Vytautas tuo tarpu savo raštais į rusų tikinčiuosius, aiškino savo santykius su rusų

metropolitu, nedrausdamas klausyti ir Focijaus, bet savo minties suvienyti abi bažnyčias nepalaidojo. Norėdamas pasiekti Rytų susiartinimo su Vakarais, kad tuo lengviau būtų įvykdyti bažnytinę uniją, Vytautas savo dukters Zofijos dukterį išleido už Jono Paleologo, kuris buvo Konstantinopolio ciecoriaus Manuelio sūnus.

Cemblakas bažnyčių vienijimo reikalu buvo nusiųstas į Konstancijos susirinkimą, kur jį Popiežius Martynas V 1418 metų vasario 19 d. iškilmingai priėmė. Po ilgų pasitarimų ir posėdžių tačiau neprieita prie unijos sudarymo. Šitas dalykas pasirodė dar nepribrendęs; ir Martynas V pamatė, kad prie unijos taip greit negalima skubėti.

Po to greitai mirė pats Cemblakas, ir Vytautas pagaliau turėjo pripažinti Focijų (1419). Nors Vytauto mintis tuojau nebuvo įvykdyta, bet jo iškeltas sumanymas nežuvo ir bažnyčių susivienijimas Didžioje Lietuvos Kunigaikštijoje buvo įvykdytas XVI šimtmečio pabaigoje.

Vytautas — krikščionis

Trumpai suminėję didelius Vytauto darbus ir nuopelnusKatalikų bažnyčiai, keliais sakiniais dar paliesime jo asmeninius religinius įsitikinimus ir santykius su Popiežiumi. Žionma, kalbėti šituo klausimu gana sunku, nes kito žmo-

gaus mąstymas ir jo mintys sunkiai prieinamos metraštininkui ir labai sunkiai duodasi užrašyti kokioje nors kronikoje. Todėl apie tai galima kalbėti tik iš šaltinių nuotrupų. Jos mini vieną kitą smulkmeną, gal ir neturinčią didesnės reikšmės.

Kalbėdami apie krikštą jau minėjome, kad Vytautas buvo pakrikštytas 1383 metų spalių mėn. 21 d. Tapiau pilyje; pakrikštytas pusiau slapta, reikia manyti tai buvo daroma dėl to, kad nesužinotų Žemaičiai. Per krikštą Vytautas gavo Vigando vardą, bet jo vėliau beveik niekur nevartojo. Toliau vienas kitas ano laiko šaltinis neaiškiai nurodo, būk Vytautas, susitaikęs su Jogaila, norėdamas užmegsti gerus ryšius su savo teta, Jogailos motina Julijona, perėjo į stačiatikius, per krikštą priimdamas Aleksandro vardą. Šitas klausimas, ar Vytautas iš-tikrųjų buvo perėjęs stačiatikystėn, nėra pakankamai aiškus. Ar jis krikštijosi dar kartą, iš raštų negalima nurodyti. Jis pats apie tai nekalba ir skunde prieš Jogailą ir Skirgailą dėl Kęstučio mirties ir kitų skriaudų išsireiškia tik bendrais žodžiais, kad jį pusbroliai vertę laikytis stačiatikių tikėjimo. 1386 metų vasario mėn. 15 d. Krokuvoje, per Jogailos krikštą ir vestuves, Vytautas prisidėjo prie tų Jogailos brolių, kurie priėmė krikštą, tuo parodydamas, kad ir jis katalikas. Iš to vargu galima daryti išvadą, kad

jis dar kartą (t. y. iš eilės jau tretį) būtų buvęs pakrikštytas. Ar Vytautas 1383 metų krikšte gautą Vigando vardą, pakeitė Aleksandro vardu — sunku nurodyti.

Iš Vytauto asmeniško gyvenimo yra prikišama vienas kitas dalykas dėl jo religinių įsitikinimų. Pav., yra pasakojama ano laiko raštuose, būk Vytautas abejojęs pomirtinio gyvenimo buvimu, negalėdamas suprasti iš numirusių atsikėlimo. Tačiau vėliau, daug rašytojų kalba, kad Vytautas mirdamas tikėjęs į pomirtinį gyvenimą.

Kiek tose žiniose yra tiesos ir kiek melo, sunku mums spręsti. Visai paneigti jų negalime. Krikštytas be pakankamo teologinio paruošimo jau 30 su viršum metų vyras (pirmą kartą 1383 m.), negi galėjo savo senoviškas pažiūras bei sąvokas staiga pakeisti naujo religijos pasaulėžiūra, reikalaujančia nuodugnaus ir giiaus supratimo. Gal būt, Vytautui šituo atžvilgiu neigiamos įtakos buvo padarę kryžiuočių ordeno nedidelis uolumas katalikybės dalykuose, kuris nesugyveno su savo vyskupais, vis norėdamas turėti juos savo vaidžioje.

Iš tų kelių pastabų, kurias randame vienur kitur užrašytas, nėra pakankamo pagrindo sakyti Vytautą buvus menko tikėjimo. Jo darbai kat. Bažnyčiai rodo ką kita. Vytautas buvo prisirišęs prie katalikybės ir Bažnyčios. Nelaimingose savo gyvenimo valandose, jis atsiduodavo

Apvaizdai, tai atsidėkodamas už gyvybės išgelbėjimą (po Vorkslo mūšio), tai prašydamas Jos pagalbos (apgulus Voronecos pilį).

Vytautas buvo tris kartus vedęs. Apie pirmąją jo žmoną Mariją beveik nieko nežinome. Antroji, Ona, kurios pagalba Vytautas pabėgo 1382 m. iš Krėvės kalėjimo ir per ištisą dešimtį metų (iki 1392) dalijosi su ja karčiu savo likimu, buvo uoli katalikė. Ji ypač buvo maldinga šv. Daratai. 1400 metais su Vytauto broliu Zigmantu darė iškilmingą žygį aplankyti Rytprūsiuose šv. Daratos ir Brundenburge — šv. Kotrinos relikvijų. Trečioji Vytauto žmona buvo Julijona. Paskutiniųjų dviejų žmonų atminimui Vytautas ne kartą darė savo fundacijas. Pav. 1430 m. spalių mėn. 21 d., skirdamas Vilniaus katedrai dovanas, Vytautas užrašė: „sielų išganymui mūsų (savo) ir mūsų (savo) žmonų kaip garbingo atminimo Onos taip tebegyvenančios Julijonos“.

Dar keleta žodžių apie Vytauto santykius su Romos Popiežium

Martynas V, kaip matėme, džiaugdamasis didele Vytauto parama Katalikų Bažnyčiai Lietuvoje apdovanojo jį general-vikaro titulu, siuntinėjo jam padėkos laiškus, pavesdamas globoti tikinčiuosius tolimuose rytuose. Tai šiek tiek pagadino tik Vytauto įsikišimas į Čekų sosto reikalus.

Kada Lietuvoje ėjo uolus tautos krikštijimo darbas ir steigimas bažnyčių bei vienuolynų, čekuose, tuo pat laiku, buvo kilęs smarkus religinis judėjimas, herezija, pradėta Jono Huso. Husitai savo veikimą sujungė su kova prieš vokiečių viešpatavimą čekų žemėje. Jie kvietėsi Jogailą savo karaliumi. Jogailai atsisakius, matydami stiprią Vytauto galybę, nutarė jį kviesti savo karalium. Vytautas sueina su Čekais į santikius politiškais sumetimais. Jis buvo nepatenkintas ciecoriaus Zigmanto, kaip teisėjo sprendimu, kovoje su vokiečių ordenu dėl Žemaičių, nes Žemaičiai po Vytauto mirties būtų turėję atitekti ordenui.

Todėl nekreipdamas daug dėmesio į pačius husitus, Vytautas nusiuntė į čekus savo vietininku Jogailos brolio Kaributo sūnų Zigmantą su 5000 žmonių kariuomenės. Vėliau Vytautas aiškino popiežiui, jog ramiu taikos keliu norįs čekus atvesti į katalikų tikėjamą.

Šituos politinius Vytauto tikslus Zigmantas puikiai atjautė. Mat, po savo brolio Vaclovo mirties (1419), kuris buvo čekų karaliumi, Zigmantas turėjo paveldėti ir čekus. Tačiau tautinė partija po Huso sudeginimo ėmė prieš Zigmantą šiauštis ir ieškoti Vytauto užtarimo. Pats Vytautas, be abejo, nebuvo husitų šalininkas. Tiesa, vieną kartą Vytauto dvare jo dvariškiai gynė Joną Husą, vadindami jį dide-

liu vyru, bet tai buvo atsitikimas, kuriam negalima priduoti daug reikšmės.

Popiežius Martynas V, nepatenkintas Vytauto žygiu į čekus, rašė jam vieną po kito kelis laiškus, tai geruoju kalbėdamas, tai bardamas ir griežtai reikalaudamas atsisakyti nuo čekų. Dvejiems metams praslinkus, Vytautas pagaliau Kaributą iš čekų atšaukė ir jiems paskelbė karą. Atvykusiai husitų delegacijai jis davęs trumpą audenciją ir neleidęs jiems atsakyti, liepė grįžti namon. Popiežius, apie tai sužinojęs, Vytautą sveikino.

Šiaip Vytauto santykiai su Popiežiumi, buvo geri. Martynas V įvertino didelius Vytauto nuopelnus. 1430 metų rugpiučio mėn. 5 d. Vokietijos ciecoriui Zigmantui rašytame laiške, pažymi Popiežius didelius Vytauto darbus, katalikybei Lietuvoje. „Nuo to laiko, rašo popiežius, kai Vytautas priėmė krikštą, savo darbus skyrė ginti ir platinti krikščionių tikėjimui, ginti tikintiesiems, pasipriešinti netikėliams, išnaikinti pagonystei ir šventąjai krikščionių religijai išplėsti tolimiausiuose kraštuose. Mums (popiežiui) ir visiems krikščionims yra žinoma, kad šituos savo nuopelnus yra susilaukęs (Vytautas) papuošti karališka karūna“. Bet paskutinieji Vytauto nesutikimai su lenkais buvo įnešę ir Popiežiaus kurijoje įvairių abejojimų, kurią lenkai, be abejo, savo naudai buvo

informavę. Todel Martynas V, neramumui ir nesutikimui išvengti patarė ciecoriui Zigmantui Vytauto karūnavimo klausimą dar gerai apsvarstyti ir siūlė Vytautui atsiųsti į Romą savo pasiuntinius dar šituo klausimu pasitarti.

Į savo gyvenimo pabaigą Vytautas turėjo uždavinį didelėmis sujungtomis po savo vėliava jėgomis atremti ano laiko krikščioniškos Europos nuolatinius priešus turkus. Ir Popiežius ir kiti Europos valdovai su juo tarėsi dėl sąjungos, bet mirtis (1430 metų spalių mėn. 27 d.) staiga perkirpo visus planus. Su šiuo pasauliu Vytautas atsiskyrė kaip tikras katalikas. Jo kūnas buvo palaidotas jo paties gausiai įrengtoje katedroje Vilniuje.

Pabaiga

Vytauto padarytas darbas buvo milžiniškas. Tauta pakrikštyta, per tokį trumpą laiką pastatyta daugybė bažnyčių, jos aprūpintos reikiamais ištekliais, įkurta vienuolynų. Prie to dar reikia pažymėti, kad Vytauto laiku buvo įsteigta pirmoji varpų liejykla Lietuvoje.

Vytauto mirties jubiliejaus metu būtų labai nedėkinga, neprisiminti jo ir tų laikų, kada jis su būriais palydovų ir dvasiškijos tai Aukštaičiuose, tai Žemaičiuose, ėmėsi pagonišką tautą krikštyti ir dėjo tvirtus pamatus katalikų

Bažnyčiai Lietuvoje. Atvesti visą tautą iš karto į krikštą, aprūpinti ją tuojau reikalingomis bažnyčiomis, kunigais ir t. t. buvo nelengva, bet šitas darbas Vytautui sekėsi. Jo vaisiai katalikų Bažnyčiai Lietuvoje buvo didesni juo labiau, kad abu valdovai ir Vytautas ir Jogaila šituo klausimu veikė iš vieno.

Šitas Vytauto veikimas, tolimesniems laikams Lietuvos kat. Bažnyčiai turėjo didelės reikšmės. Jo nuopelnus įvertino ir paskesnės kartos. Kauno, L. Bresto ir Vilniaus katedrose kaip ženklas Vytauto bažnytiniam veikimui atminti, kabo Vytauto Didžiojo paveikslai.

Turinys

Katalikams skaitytini ir platintini

K V C raštai:

1. **Katalikų Veikimo Centras.** Kan. A. Steponaitis 10
2. **Katalikų Veikimo Kodeksas.** Sudėstytas pagal Enciklikas ir kitus Popiežių raštus. Kun. dr. Guerry; vertė E. T. 2,50
3. **Socialinis Kodeksas.** Vertė A. J. . . 1,50
4. **Lietuvos Vyskupų Laiškas tikintiesiems.** „Mūsų Brangiausias Išganytojas" 5
7. **Katalikas ir spauda.** A. Zv. 8
8. **Susipratęs ir veiklus katalikas.** V. Pr. B-s. 5
9. **Centrum akcji Katolickiej.** Kan. A. Steponaitis 25
10. **Priekaištai katalikų veikimui.** Kun. St. T-ys 10
11. **Šv. Tėvas Pijus XI katalikų veikimo apaštalas.** Kun. St. T. 8
12. **Į darbą.** Pijus Butenis 10
13. **Pasauliečių apaštalavimas.** A. Šablinskis. 10
14. **Ar Bažnyčia remia mokslą?** P. Tautvila. 10
15. **K V C ir Svarbiausi jo uždaviniai Lietuvoje.** Vyskupas Paltarokas. . . . 10
16. **Katalikų mokykla.** A. Žv. 6
17. **Pijaus XI enciklika apie krikščionišką jaunuomenės auklėjimą.** 1,00
18. **Lietuvos katalikiškos jaunimo organizacijos.** Justus 9
19. **Vytauto Didžiojo darbai Katalikų Bažnyčiai Lietuvoje.** Z. I. . . . . . . ,

Į kiekvieną katalikišką šeimą turi pareiti bent vienas katalikiškas laikraštis.

Visi skaito

„Mūsų Laikraštį“.

Katalikui tinkamiausias —

„Mūsų Laikraštis“.

Jis geriausias, didžiausias ir pigiausias savaitraštis.

„Mūsų Laikraštį“ leidžia Katalikų Veikimo Centras.

„Mūsų Laikraštyje“ rašo įvairių šakų žinovai, specialistai: kunigai, gydytojai, agronomai, teisininkai ir kiti.

„Mūsų Laikraštis“ metams kaštuoja tik keturi litai, pusmečiui du litai.

Adresas: **Kaunas, Laisvės Al. 31 Nr.**

„Mūsų Laikraštis“.

«Žaibo» Spaustuvė Kaune. Karo cenzūros leista